

Ганус Л. М.,
здобувач кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ

ФОРМИ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА ЗА СТАМБУЛЬСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ

Питання протидії гендерно зумовленому насильству та актуальність дослідження цієї теми, останнім часом набирає обертів. Слід зазначити, що серед вітчизняних науковців не існує єдиного підходу до розуміння категорії «гендер», тому визначення гендерно зумовленого насильства дещо ускладнене. Гендер (від англ. «gender» – рід) – це соціокультурна, символічна конструкція статі, що покликана визначати конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок¹. Іншими словами, гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі [1, с. 10–29]. Поняття «гендер», помилково, часто ототожнюють з поняттям «статі». Але ж стать визначає, чи є людина чоловіком або жінкою, вона зумовлена структурою генів і є поняттям біологічним. Натомість гендер – поняття культурне і соціальне, визначає риси характеру та особливості поведінки, які вважають характерними для чоловіків і жінок у певному суспільстві.

20 червня 2022 року Верховна Рада ратифікувала «Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» [2], відому як Стамбульська конвенція. Нормативно-правове визначення поняття гендер міститься в ст. 3 саме в цієї Конвенції і визначає «гендер» як соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків. Після набуття

¹ Джерело: Шевченко, З. В. (Уклад.). (2016). Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. Відновлено з: <http://a-z-gender.net/ua/%D2%91ender.html>

чинності Стамбульської конвенції для України, дане визначення має бути імплементоване до національного законодавства та вживатись у визначеному сенсі. Стамбульська конвенція не вимагає внесення змін до національного законодавства про шлюб, усиновлення, догляд за дітьми, одностатеві стосунки тощо. Конвенція стосується лише поняття «запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та домашньому насильству», яке згадується в назві. Дійсно, від домашнього насильства страждають переважно жінки, але й чоловіки нерідко стають жертвами домашнього насильства, тому в даному випадку Конвенція розповсюджує свою дію на усіх суб'єктів, які можуть зазнавати домашнього насильства, як форми гендерно зумовленого. Саме тому, Стамбульська конвенція лише визначає терміни та описує, що є гендерно зумовленим насильством проти жінок.

Стамбульська конвенція – революційний документ, адже вона є першим міжнародним юридично обов'язковим актом, що стосується саме насильства проти жінок, потенційно відкритий для будь-якої країни в світі; є комплексною, бо охоплює низку заходів з запобігання та протидії насильству, захисту його жертв, переслідування та покарання кривдників і вбудовані підходи; визнає насильство проти жінок водночас і порушенням прав людини, і видом дискримінації; встановлює чіткий зв'язок між досягненням рівноправності між жінками і чоловіками та викоріненням насильства проти жінок; пропонує державам встановити кримінальну відповідальність за основні види насильства проти жінок (такі як переслідування, примусовий шлюб, калічення жіночих геніталій, примусовий аборт, примусова стерилізація) і забезпечити належні та ефективні міри покарання за насильство; пропонує підхід для ефективного припинення насильства проти жінок та домашнього насильства, що закликає всі відповідні залучені органи, установи та громадські організації до координованої співпраці; оснащена потужним і незалежним механізмом контролю реалізації на національному рівні, в якому активну роль гратимуть національні парламентарі.

Стамбульська конвенція – перший законодавчо закріплений інструмент, котрий «створює вичерпну законодавчу рамку та підхід до боротьби з насильством проти жінок» та сфокусований на запобіганні домашньому насильству, захисті постраждалих та провадженні судових справ над обвинувачуваними злочинцями [3]. Отже, основними цілями

Стамбульської конвенції є: захист жінок від усіх форм насильства та запобігти та припинити насильство щодо жінок і домашнє насильство; сприяння утвердженню рівних прав чоловіків і жінок; ліквідація всіх форм дискримінації жінок; захист і допомога жертвам насильства; сприяння міжнародній співпраці проти конкретних видів насильства; допомога організаціям і правоохоронним органам, співпрацювати, щоб покласти край насильству щодо жінок і домашньому насильству [4].

Слід зазначити, що Конвенція характеризує насильство проти жінок як порушення прав людини та форму дискримінації (Ст. 3(a)). Країни мають виконувати забезпечення належної сумлінності під час попередження насильства, захисту постраждалих та провадження справ над злочинцями (Ст. 5). Більше того, визначаються види правопорушень, що характеризуються як насильство проти жінок. Країни, що ратифікують Конвенцію, мають криміналізувати такі порушення: психологічне насильство (Ст. 33); переслідування (сталкінг) (Ст. 34); фізичне насильство (Ст. 35); сексуальне насильство, включаючи зґвалтування, що недвозначно покриває всі сексуальні активності з особою без її згоди (Ст. 36); примусовий шлюб (Ст. 37); калічення жіночих геніталій (Ст. 38); примусовий аборт (Ст. 39); примусова стерилізація (Ст. 39);

Конвенція постановляє, що сексуальне домагання має бути суб'єктом «кримінальних чи інших законодавчо визначених санкцій» (Ст. 40); а також включає статтю про злочини, здійснені в ім'я так званої «честі» (Ст. 42). Конвенція пропагує та захищає право всіх людей на вільне від насильства життя та забороняє всі види дискримінації жінок, яка виявляється у відмінному ставленні до них без об'єктивного та обґрунтованого виправдання. Рівноправність між жінками та чоловіками як за законом, так і на практиці, займає центральне місце в припиненні насильства проти жінок. Для цього країни-учасниці зобов'язуються: внести принцип рівних прав між жінками та чоловіками до своїх конституцій чи законодавства; заборонити дискримінацію жінок, зокрема шляхом застосування санкцій; скасувати закони та процесуальні норми, що дискримінують жінок.

Українські юристи стверджують, що не все з цього списку раніше було «криміналізоване» в Україні. В Конвенції ці дії вже визначені і переслідуються. Наприклад, в Україні немає кримінального покарання за переслідування жінок – «сталкінг». У багатьох країнах за це можна сісти у в'язницю. У нас за наявності доказів можна порушити кримінальну справу за

ст. 182 Кримінального кодексу України (посягання на недоторканність приватного життя). Це єдина стаття, яку вдається охопити в контексті переслідування. Однак, оскільки в ньому має бути присутнім кримінальний елемент, він рідко дає належні результати. І саме Стамбульська конвенція дає відповідний механізм вирішення цього питання.

Таким чином, слід дійти висновку, що Конвенція надає державам-членам правову базу, а також стратегії та заходи для боротьби з насильством щодо жінок і домашнім насильством.

Список використаних джерел

1. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник Київ:2004, «К.І.С.». С. 10–29.

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011 //https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#n2

3. Оксана Покальчук, 20.06.2022 <https://www.amnesty.org.ua/ratyfikacziyi-stambulskoyi-konvencziyi-cze-istorychna-peremoga-zhinok-ta-gromadyanskogo-suspilstva-ukrayiny/>.

4. Гіларі Фішер. Довідник для членів парламенту. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) <https://rm.coe.int/1680096e45>.

Данилюк М. Д.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем превентивної
діяльності та запобігання корупції
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Федоровська Н. В.

СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Одним із основних напрямів реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 5 Закону України «Про запобігання та протидії